

KATAR'DA KISA ÖYKÜNÜN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

Hüseyin YAZICI*

Öz: Arap dünyasında modern anlamda edebi faaliyetlerin en geç başladığı ülkelerin başında Umman ve Körfez ülkeleri gelmektedir. Bu ülkelerde modern edebi faaliyetlerin geç başlamasının ardında pek çok neden yatmaktadır. Körfez ülkelerinde modern öykünün ortaya çıkışı genellikle petrolün keşfinden sonradır. Petrolün değerlendirilmesiyle gelen ekonomik rahatlama, beraberinde pek çok alanda değişikliği de getirmiştir. Eğitim ve kültür alanındaki hızlı değişimler, toplumda olumlu gelişmelerin yaşanmasını sağlamış ve bu durum edebi çevrenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak edebi çevrenin oluşması ve bu oluşumun meyvelerinin alınması uzun bir zaman almıştır. Bu ülkelerden birisi de Katar'dır.

Anahtar Kelimeler: Katar, Öykü, Hüseyin Nimet.

Abstract: In Arabic World, Omman and Gulf countries are among the pioneer countries which the literary activities began most lately. There are alot of reason why the literary activities began lately in Gulf countries. Birth of modern narrative in Gulf countries is usually after discovery of oil. Economic boon ensues after assessing the oil and this provides new changes in some areas. Some of rapid changes in educational and cultural areas ensured positive development in the society and this situation formed a basis for occurrence of literary atmosphere. Nevertheless, occurance of literary atmosphere and having the fruits of the labor took a long time. Qatar is one of these countries.

Key Words: Qatar, Tales, Hossein Nemat.

Giriş

Körfez ülkelerinde modern dönemin başlangıcında nesrin daha çok dini metinler ve mektuplarla ortaya çıktığı bilinmektedir. Mektuplardan kasıt, yöneticileri ile bölgede ikamet eden İngiliz siyasetçileri veya Osmanlı Devleti ile yapılan yazışmalardır. Dolayısıyla bu mektuplar dönemin en iyi edebi metinleri olarak kabul edilmiştir.¹ Körfez ülkeleri modern anlamda edebi

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. (hyazic61@hotmail.com)

¹Mesela bu mektuplardan birisi 1888 senesinde Katar'a saldırıları dolayısıyla dönemin Dubai emiri eş-Şeyh Zâyid b. Halife'yi şikâyet etmek için İngiliz konsolosuna gönderilmiştir. Bu mektup, oldukça anlam yüklü edebi ifadelerle doludur. Bk. Muhammed Kâfûd, **el-Edebu'l-Katariyyu'l-hadis**, 1989., s. 98-101.

metinleri yakalayabilmek için uzun yıllar bocalamış durmuştur. Bu ülkelere mensup bazı araştırmacılar, her ne kadar bu nesir türünün çok geçmeden hatta hemen modern sürece ayak uydurmuş ve toplumun sosyal, siyasi ve kültürel ihtiyaçlarına cevap vermiştir demişlerse de² bu ifadelerin doğru kabul edilmesi mümkün değildir. Çünkü bu ülkelerde modern öykü ve romanın yazılış tarihine kadar izlenen süreç bellidir. Bu tarihler bize bu topraklarda bahsi geçen modern edebi türlerin kaleme alınmasına kadar uzun bir sendeleme ve hatta burada ifade ettiğimiz gibi bocalama döneminin yaşandığını açık ve net olarak göstermektedir. Yine bir araştırmacı olan Muhammed Kâfûd'un ifadeleri ise³ okuyuculara gerçeği sunmaktadır. Muhammed Kâfûd, Katar'dan bahsederken modern öykünün ortaya çıkışı konusunda geç kaldığını söylemekte ve buna bağlı olarak da pek çok sebep ileri sürmektedir. İşte bu uzun bocalama sürecinden geçen ülkelerden birisi de Katar'dır.

Katar'da modern öykü⁴, Mısır Arap öyküsünün taklidi ile başlamış dolayısıyla başlangıçta taklidin dışına çıkılamamıştır. Petrolün bulunduğu 1949 senesinden sonra pek çok edebi kurum Katar'da edebi faaliyetleri yakından izlemiş ve bu şekilde edebi çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır.

Bu ülkede düzenli eğitim 1951'de başlamıştır. Özellikle 1959 senesinde ilk talebe gurubunun yurt dışına gönderilmesi ve 1969 senesinden sonra da Abdullah Hüseyin Nimet'in ilk Katar dergisi *el-Urûbe*'yi yayınlamasıyla başlayan süreç, *ed-Devha* ve *el-Ahd* dergilerinin yayın hayatına girmesiyle devam devam etmiştir. Bu dergilerde bazı öykülerin neşredildiği görülmektedir. Bu arada Katar öyküsünün diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi belirli aşamalardan geçmediğini burada belirtmeliyiz. Başlangıçta Halil İbrahim el-Fezî'in *el-Urûbe* dergisinde yayımlanan *humes-se'âdetu'z-zevciyye* öyküsü ve bunun yanı sıra birkaç öykü daha akla gelmektedir.⁵ Yine onun *es-Sâ'e ve'n-nahle* (Doha 1977) adlı 15 öyküden oluşan koleksiyonu, Katar'da önemli bir adım sayılmış, ancak Katar toplumundan çok Suudi Arabistan toplumunu anlatan bu öyküler yazar Katar'a gelmeden önce kaleme alınmıştır. Yazarın

²Ebû Reşîd Bû Şûayr, *Edebu'l-halîci'l-arabiyyi'l-hadîs ve'l-muâsır-mine't-taklîd ile'l-cedîd*, Dubai 2011, s. 89.

³Bk. Muhammed Kâfûd v. dğr., a.g.e., s. 103.

⁴Katar öyküsü için bk. Muhammed Abdurrahim Kâfûd, *el-Edebu'l-Katariyyu'l-hadîs*, Doha 1979, s. 116-134; a.mlf., *en-Nakdu'l-edebiyyu'l-hadîs fi'l-Halîci'l-arabî*, Katar 1982, s. 146-175; Muhammed Kâfûd v. dğr., *el-Kıssatu'l-kasîra fi Katar*, Doha 1985; Muhammed Abdülkerim Abdülbâkî, *el-Kıssatu'l-kasîra fi Katar*, Kahire, s. 15-125; Bâsim Abbûd el-Yâserî, *Tecelliyâtu'l-kass*, Doha 2006, s. 59-66; Muhammed Hasen el-Küvârî, *Delflu'l-muellifîne'l-Katariyyîn*, Doha 2012.

⁵Kâfûd, *el-Edebu'l-Katari*, s. 134.

diğer öykü koleksiyonları arasında *en-Nisâ ve'l-hubb* (Doha 1978), *Sûku'l-hamîs* (Doha 1979), *Ba'zu'z-zann* (Riyad 1993), *el-Azâbu'l-lezî lâ yemût* (1998), *Lahzatu inhiyâr* (2000) ve *el-Ceres yeteneffes huznen* (2006) adlı eserleri görmekteyiz.

İsâ Mansûr'un *Ahbâr* dergisinde yayımlanmış olduğu *yetim* adlı öyküsü (1960) de Katar'da yayımlanan ilk öyküler arasında yer alır. Yazarın aynı dergide yayımlanmış *liss fi'z-zalâm* adlı öyküsü de ilk girişimler arasında görülmektedir.

Daha sonra *el-Meş'el* adlı dergide pek çok tercüme öykünün yayınlandığı dikkati çekmektedir. Ancak bu öykülere de vaaz ve irşat üslubu hâkimdir. Diğer taraftan *el-Urûbe* dergisinin (Doha 1969) editörü Mısırlı İhsân Abdülkuddûs ve Yusuf es-Sibâî'yi okuyarak ve onlardan etkilenerek yetişen Yûsuf Nimet, Katar'da ilk öykü koleksiyonu kabul edilen *Bintü'l-Halîc* (1962) ve daha sonra kaleme aldığı aldığı *Likâ fi Beyrut* (Beyrut 1970) ve *el-Veledü'l-hâyit* (Doha 1971) adlı öykü koleksiyonlarında Kahire'ye ve Beyrut'a seyahate çıkan gençlerin başından geçen olayları öykü üslubuyla kaleme almaya çalışmıştır.⁶ Fakat haber niteliğindeki makalelere benzeyen ve teknik öyküden uzak öykülerden meydana gelen adı geçen eserler aslında Katar öyküsüne önemli bir şey kazandırmamıştır. Nitekim Muhammed Kâfûd da Yusuf Nimet'in öykülerinde hitabet, hikâye ve rapor üslubunun daha ağır bastığını belirtmekte ve bu öykülerin Katar toplumunu ifade etmediğini söylemektedir. Buna neden olarak da Yusuf Nimet'in genellikle Arap hikâyesinden etkilendiğini, dolayısıyla da Katar çevresinden değil, Arap ülkelerinin çevresinden ve atmosferinden beslendiğini kaydetmektedir.⁷ Aslında bu ilk koleksiyonları Katar toplumu için yeni bir tür olan öyküyü tanıtıcı girişimler olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır.⁸

Bintü'l-Halîc üslup bakımından yazarın 1970 ve 1971 yıllarında yazmış olduğu iki koleksiyonun özelliklerini taşımaktadır. *Likâ fi Beyrût* ile *Bintü'l-Halîc* insanların birbirlerine eğlence maksadıyla anlattıkları hikâye ve makalelerden ibarettir.⁹ Yazarın ikinci koleksiyonu *el-Veledü'l-hâyit* farklı lehçelerin kullanıldığı piyeslerden ibarettir.

⁶Kâfûd, *el-Edebu'l-Katari*, s. 119.

⁷<http://nouraalsaad.blogspot.com.tr/2010/11/blog-post.html>

⁸aynı web sitesi

⁹aynı web sitesi

Yusuf Abdullah Nimet, *el-Urûbe* dergisinde *hadîsu'n-nâs* ve Halife el-Kubeysî *el-Ahd* dergisinde *advâ kâşife* adı ile; Büşra Nâsır da yine *el-Urûbe* dergisinde *akvâl nâfize* adı altında pek çok öykü neşretmiştir. İbrahim es-Sâde, Abdülaziz es-Sâde ve Meyy Sâlim'i de burada zikretmeliyiz. Ancak bu yazarların öyküleri de batılı anlamda bir öykünün özelliklerine sahip değildir.

Burada 1970'li yılların başından itibaren gazetelerde öykü alanında pek çok denemenin yayımlanmaya başladığını söylemeliyiz. Bunların bir kısmını deneme bir kısmını da taklit olarak kabul edebiliriz. Dikkatimizi çeken bir husus da öykünün yazıldığı ilk dönemlerde bu alana hizmet veren şahsiyetlerin daha sonra bu sahadan çekilmeleridir.

Başlangıç aşamasında kaleme alınan öykülerde daha çok fotografik üslup kullanılarak doğrudan realizmle yazıldığı ve öykülerin nasihatvari bilgilerle dolu olduğu görülmektedir.

Teknik açıdan modern öykünün bazı özelliklerini taşıyan Katarlı İbrahim Sakr el-Merrihî'nin (1950-2004) *el-Urûbe* dergisinin 55. sayısında yayımlanan *el-hanîn* adlı öyküsü, bu bölgede geç de olsa artık modern bir öykü üslubu içine girdiğini göstermektedir.¹⁰ Yazarın didaktik üslup kullandığı, ayrıca vaaz ve irşat üslubundan da kurtulmaya çalıştığı görülmektedir. Öyküde geçiş devresindeki toplumda görülen bazı ikilemler dile getirilmektedir. Geçmişine sınırsız bağlı kalmayı isteyen muhafazakâr nesil ile değişim yanlısı kültürlü ve bilinçli nesil arasındaki sürtüşmeyi ele alan öykü, yaşlı baba ile okuyup devlet kademelerinde yüksek noktalara gelen ve eski evlerinden modern bir villaya taşınmak isteyen evlatları arasındaki anlaşmazlığı işler. Baba, bu değişim rüzgârını reddeder ve eski evinde kalmakta ısrar eder. Sonunda baba, fikirlerinde ısrar eden çocuklarının dediğini yapmak zorunda kalır. Yazar, derinlemesine şahıs tasvirlerinden uzaktır. Yazarın *el-Murûd* ve *Tecrübe* olmak üzere iki koleksiyonu bulunmaktadır.

Görüleceği gibi edebi alandaki gelişmelerin gazetecilikle yakın bir bağlantısı bulunmaktadır. Çünkü gazete ve dergilerin yayına başlamasıyla bunların sayfalarında yayımlanan bazı öykülere tanık olmaktadır.

1960'li yıllarda petrolün de bulunmasıyla toplumda meydana gelen düşünce bağlamında değişikliklere rağmen dönemin idarecilerinin düzenli eğitimi ve kültürel kurumların açılmasını geciktirmeleri dolayısıyla edebi faaliyetlerde doğal olarak bir gecikmenin yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Kimi

¹⁰Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 119-120.

araştırmacılar Katar'da öykü türünün gecikmesinin ana sebebini, dönemin idarecilerinin toplumun birçok kesiminin arzu ve hedeflerini baskı altına alarak açılımlarına engel olmaları olarak görmektedir.¹¹

1970'li yılların başlarında kaleme alınan çoğu öyküde¹² insanların geçmişte denize olan bağlılıkları veya modern döneme geçiş dönemi öncesi ve sonrası ele alınmıştır. Ancak bu öykülerin çoğu modern anlamda öyküden çok makaleye yakındır. Yine bütün bu öykülerde vaaz ve irşat hedeflenerek tahlilden uzaklaşmış, zaman zaman da yoğunlaşma olayın üzerinde olmasına rağmen yazar, olayın kahramanını tasvir etmeyi yeğlemiştir. Bu arada 1960'lı yılların sonları ile 1970'li yılların başlarında kaleme alınan öykülerin 1980'li yıllarda kaleme alınan öykülerden hem üslup hem de tema açısından oldukça farklı olduğunu belirtmek gerekir.

Özellikle 1970'li yılların ortalarında bazı kadın yazarların öyküde yeni bir dönemi başlattığı dikkati çekmektedir.¹³ Bunları modern öyküye geçişin alt yapısı olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Mesela; Külsüm Cebr, Umm Eksem, Nûra Âl Sa'd, Hıssa el-Câbir ve Mâyise el-Huleyfi hem keyfiyet hem de kemiyet bakımından öyküye bir yön vermeye çalışmışlardır.¹⁴

1980'li yıllarda kaleme alınan öykülerde edebi açıdan önemli bir gelişme görülmektedir. Ayrıca daha çok romantizmin tercih edildiği ve yine daha çok kadın öykücülerin varlığı dikkati çekmektedir.

Katar'ın ilk öykücülerinde yer alan Abdullah Yûsuf el-Hüseynî'nin *hâkezâ erâde ebî* (1973), *ğaltatu tabîb, fetât ve cerîh* gibi öyküleri anılmaya değerdir. Onun, geçmişe özlemin ve kendine dönmenin bir ifadesi olan *acûz fî âsife* adlı öyküsünde bir çocuğun öyküsü üzerinde durulur.¹⁵ Çocuk büyür ve babasını denizde çalışırken görür. Bir zaman sonra da baba ölür. Anne, çocuk büyüyünce oğlunun evlenmesinde ısrar eder. Artık çocuk denizde çalışmaya başlar. Bir gün, daha fazla balık yakalamak için denize açılır. Ancak büyük bir fırtına çıkar. Sandaldan geri kalan tahta parçaları üzerindeki delikanlı bir başka sandaldaki balıkçılar tarafından kurtarılır. Karaya çıkarken delikanlıyı karada eşi beklemektedir. Öykünün konusu, Katar insanının çektiği çilelerdir.

¹¹<http://nouraalsaad.blogspot.com.tr/2010/11/blog-post.html>

¹²Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 121.

¹³Bâsim Abbûd el-Yâserî, *Tecelliyâtu'l-kass*, Doha 2006, s. 65.

¹⁴a.e., s.65.

¹⁵Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 121-122.

Yine Sâmî Câsim el-Mennâî'nin *ed-dünyâ bi-hayr* adlı öyküsünde¹⁶ denizde çalışan bir kişinin, gemide tüm yetkileri elinde bulunduran gemi kaptanı ile aralarındaki ilişkiler ve tayfanın çekmiş olduğu çileler konu edilir. Ahmet Cafer Abdullah ise daha çok hayali unsurlarla öykülerini doldurmuştur. Zaman zaman ilginç olay ve şahsiyetleri anlatarak gerçeklerden uzaklaşmıştır. *Emel fi me'tem*, *lu'betu's-şeytân*, *akdâr* gibi öykülerinde zaman zaman vaaz ve irşat üslubunun zaman zaman da romantizmin ağır bastığı bir üslupla okuyucunun karşısına çıkmıştır.

Katar'da öykünün ilk ortaya çıkışında iki önemli nokta dikkati çekmektedir¹⁷ Bunlardan birincisi, kadın öykücülerin hızla artış göstermesi¹⁸; ikincisi ise bunların çalışmalarının çoğunda endişe, başkaldırı ve engelleri aşma gibi temaların yer almasıdır. Katarlı kadın öykücülerin öykülerindeki en önemli tema kadın özgürlüğüdür. Bu konuda *Bâi'u'l-cerâid* 'in (Doha 1989) müellifi Nura Âl Sa'd'in *ve hâkezâ sakata's-sanem* adlı öyküsü önemli bir örnek teşkil etmektedir.¹⁹ Bunlardan *Bâi'u'l-cerâid* adlı koleksiyon Katar öykü serüveni içinde bir model tür oluşturmuştur. Zehra Yûsuf el-Mâlikî'nin *dem'a sakatât* adlı öyküsü ise²⁰, "ben kimim?" sorusunun etrafında dönüp dolaşır. Yine onun *evrâku'l-harîf* adlı öyküsü Katarlı genç kızın, şahsiyetini kazanmak için verdiği mücadeleyi anlatır.²¹ Diğer taraftan, Kahire'de Katarlı öğrenci grubunun çıkardığı *el-Hasâdu's-sekâfi* adlı dergide öncekilerden farklı öykülerin yayımlandığı dikkati çekmektedir. Örneğin, Behiyye Abdurrahmân el-Bâkir'in *hufne min turâb* adlı öyküsü²², ülkesini terk edip başka ülkelere öğrenim için giden, burada kendi toplumundaki hayattan farklı bir yaşam ile karşılaşan bir gencin kişiliğini ele alır. Öyküde realizm, sembolizm ile iç içe verilir. Ayrıca *Vece' imrae arabiyye*, *Îkâ'ât li'z-zemeni'l-âti*, *Ente ve ğâbetu's-samt ve't-tereddüd* (1978) adı altında topladığı 16 öyküsünde ele aldığı kadın-erkek ilişkilerini konu edinen Külsüm Cebr (d.1958) ayrıca Meryem Muhammed es-Sa'd; *Bâi'u'l-cerâid* adlı koleksiyonunda yer alan öykülerdeki şahısların iç ve dış dünyalarının tahlillerine önem veren Nûrâ Âl Sa'd ve Meryem el-Huleyfi, öyküleriyle gerçekler ve hayaller arasında seyahatler yapan, insanın iç ve dış dünyasını araştıran Ummu Eksem diğer taraftan Mey Sâlim, Meryem

¹⁶Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 122-123.

¹⁷a.e., s. 28-29.

¹⁸el-Yâserî, a.g.e., s.67-76.

¹⁹Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 30.

²⁰a.e., s. 124-125.

²¹a.e., s. 46.

²²a.e., s. 125-127.

Muhammed Abdullâh, Mâyise el-Huleyfî, Büşra Nâsır, Zeliha el-Ubeydî bu türü geliştirmeye çalışan yazarların başında yer almaktadır.

Adı geçenlerden Umm Eksem'in *indemâ yemûtu'l-vehm* adlı öyküsü toplumla barışık olamama sonucu insanın iç dünyasında meydana gelen dalgalanmalara güzel bir örnek teşkil etmektedir. Öykünün kadın kahramanının babası ölür. Anne, kızıyla gelenekler gereği kızın amcasına sığınır. Kızın ayrıca bir ablası bulunmaktadır. Amca, aileyi babalarının mirasından men etmek ister. Anne bir zaman sonra kahrından ölür. Büyük kız da yaşlı, ancak zengin biri ile evlenmek zorunda kalır. Bu şekilde öykünün kahramanı, amcasının evinde yalnız kalır. Amca, öykü kahramanını aynı yaşlardaki kendi oğlu ile evlendirmek ister. Olaylar böyle gelişir gider...²³ Aynı yazarın *el-hutvatu'l-ahîra* adlı öyküsü ise geleneksel Katar evliliklerine farklı bir bakış açısı getirmektedir. Yine adı geçenlerden Büşrâ Nâsır'ın *el-mecnûne* adlı öyküsü²⁴ içe kapanıklığı ele alır. Gerçekle mücadele edemeyen Katar insanı kendi içine kapanmaktan başka çare bulamaz ve bu durum, adı geçen öyküde psikolojik sorunlara da neden olur.²⁵ Büşra Nâsır'ın bu alanda *el-Mecnûne*, *Mâ cerâ ve kâne li ummi'l-ğilmân* ve *Anâkibu'r-rûh* (Doha 2013) adlı koleksiyonları bulunmaktadır. *Tecrübe li evveli merra*, *el-mecnûne*, *imrae min nev' hâss*, *el-mevtu bi-rağbe* adlı hikâyelerinde daha çok okumuş, okumayı seven ve bir görüş sahibi kadın kahramanlar kullanan yazar²⁶, zaman zaman erkek karakterler de kullanmıştır. Kadın kahramanları, halkın böylesi fiilleri iyi görmediği bir zamanda zor şartlarda da olsa ısrarla okumaya devam ederler. Hikâyelerinde hem iç monolog kullanmış hem de hikâyelerini kahramanları vasıtasıyla anlattığı da olmuştur. Büşra Nâsır daha çok kadını hep savunan duruşu ve kadının toplum içerisinde daha etkili ve yetkili olması hususundaki görüşleriyle ön plâna çıkmıştır. *Anâkibu'r-rûh* adlı koleksiyonundaki *imraetu'l-hayf*²⁷, *imrae nisfuhâ matar nisfuhâ remâd*²⁸, *hediye li-ummi*²⁹ ve *tecrubetu imrae alâ etebâti'l-umûme*³⁰ adlı öyküleri kadını ön plana alan öykülerdir.

“Acı çeken ruhumla üç saat mi geçti yoksa daha fazla mı bilmiyorum, mücadele ettim. Tam olarak hatırlamıyorum ama hayatımın hiçbir anının hiçbir

²³Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 33-36.

²⁴*el-Halîcu'l-cedîd*, (Ekim 1991) sy.80.

²⁵Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 59.

²⁶*el-Yâserî*, a.g.e., s.77.

²⁷Büşra Nâsır, *Anâkibu'r-rûh*, Doha 2013, s. 27.

²⁸a.e., s. 49-58.

²⁹a.e., s. 93-101.

³⁰a.e., s. 105-112.

*gecesine benzemeyen o kasvetli gecede çok zaruri eşyalarımı bir küçük bavula koydum, abamı giydim ve başörtümü taktım. Sonra da el çantamda pasaportumu kontrol ettim. Çok sessiz bir halde evden kaçarak çıktım.*³¹

Mâyise el-Huleyfi'nin *el-karâr* adlı öyküsü insanın özgür iradesi ile seçim yapabilmesi konusunu ele almaktadır.³²

Adı geçenlerden Külsüm Cebr'in *ed-Devha*, *el-Ahd* ve *el-Urûbe* gibi pek çok dergide farklı zamanlarda öyküleri yayımlanmıştır. Bunları yukarıda adı geçen ve romantizmin etkisinde yazılan *Ente ğâbetu's-samt ve't-tereddüd* (1978) adlı öykü koleksiyonunda bir araya getirmiştir. Yazar, bu öykülerinde kadın-erkek ilişkilerinden hareketle Katar toplumundaki hayatın bazı kesitlerini okuyucuya sunar. Bu ilişki kanalıyla da okuyucu Katar toplumunun özellikle de Katar genç kızının eski-yeni bocalaması içinde toplumdaki yerini tespit bakımından çekmiş olduğu ıstıraplara tanık olur. Bu koleksiyonun içinde yer alan *kıssatu hubb* adlı öykü³³ gelenek ve göreneklerin birbirinden ayırdığı iki gencin öyküsüdür. Ayrıca adı geçen öykü koleksiyonu içinde bulunan özellikle *zehratu'z-zanbak*, *sevfe ekûlu vedâ'en* gibi öykülerin konuları itibarıyla dikkat çekici olduğunu burada belirtmeliyiz. Yine onun *vece'imrae arabıyye* (1989) adlı koleksiyonu aslında yazarın düşünce dünyasını ortaya koymaktadır. Külsüm Cebr'in öykülerinde okuyucu kendisini endişe, tereddüt ve şaşkınlık içinde bulur. Külsüm Cebr bazı araştırmacılara göre de Katar'da kısa öykünün en önemli şahsiyetidir. Özellikle romantik üslubu araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Abdurrahman el-Mennâ'î (d.1948), Hissa Câbir, on üç öykülük *Alâ hâfeti'l-curh* adlı koleksiyonuyla Cemal Fâyiz (d.1964), Vidâd Abdüllatif; *et-Tûtam* (Beyrut 2001) ve *el-Merâcim* adlı eserleriyle Nûrâ Muhammed Ferec, *el-Mevtâ lâ yertâdüne'l-kubûr* (Doha 1996) ve *el-Hidnu'l-bârid* ile Hasan Abdullah Reşîd, Nâsır Sâlih el-Feddâle de Katar'ın öykücülerini arasında yer alır.

Katar'da Hüdâ en-Nueymî'nin *Ebâtîl*, Nûrâ Muhammed Ferec'in *et-Tûtam* ve Dellâl Halife'nin *Ene'l-yasmine'l-beydâ* (2000) adlı eserlerinde hikâye sanatı açısından dilin iyi kullanıldığı, modern hikâye anlatım tarzına, sanatsal özelliklere önem verildiği ve ayrıca hikâye sanatı bakımından önemli bir üslubun yakalandığı görülmektedir.³⁴

³¹ a.e., s. 18.

³² Kâfûd, *el-Edebu'l-Katarî*, s. 65.

³³ a.e., s. 87.

³⁴ <http://nouraalsaad.blogspot.com.tr/2010/11/blog-post.html>

Katar'ın en önemli öykü yazarları arasında yer alan Hasan Abdullah Reşîd³⁵, Kahire'de doktora eğitimi almıştır. Öykülerinde ilk dikkati çeken, diğer bazı Katarlı yazarların öykülerinde görülen va'zu nasihatten uzak durması ve öykülerinde daha gerçeğe yakın üslup ve temanın görülmesidir. Kahramanlarını genellikle geçmişin derinliklerine, hatıralarına ve geleneklerine acı bir özlem duyan kişilerden seçer. Ona göre en önemli değerler ve kıymetler mazidedir ve mazide kalmıştır. Çünkü yaşadığı dönem ikiyüzlü, gösteriş içinde, sözünde durmayan, yalancı, güvenilmeyen, menfaatperest insanlarla doludur. Yazarın, *el-Hindu'l-bârid* adlı koleksiyonundaki “geçmiş” olgusu karşımızda canlı ve şeffaf bir timsal olarak durur. Yazarın bu koleksiyonu adeta yaşanan dönemden geçmişin aydınlıklarına bir kaçıştır. Yaşadığı dönemle hiç ilgilenmeyen yazar, genelde Körfez ülkelerinde olduğu gibi petrolün keşfinden sonra ülkede meydana gelen olumsuz değişim ve gelişmelerden oldukça rahatsızdır. Kahramanları geçmişin insanları olduğundan günümüzün insanları gibi hep şikâyet eden değil, aksine hep kanaatkâr davranan tiplerdir. Ancak Muhammed Kâfûd, Hasan Reşîd'in de Yusuf Nimet gibi hitabet ve hikâye üslubunun etkisinde kaldığını söylemektedir.³⁶

Cemal Fâyiz'in (d.1964)³⁷ yine bu alanda kaleme aldığı *İndemâ yebtesimu'l-huzn* (Beyrut 2008), *Sâra ve'l-cirâd* (1989), *er-Rahîl ve'l-mîlâd* (2002) gibi eserleri bulunmaktadır. Cemal Fâyiz, aslında ilk yazmış olduğu *Sâra ve'l-cirâd* adlı koleksiyonunda mevcut hikâyeler incelendiğinde çok başarılı olmadıkları hemen görülecek ve hissedilecektir. Bu alanda ilk eseri olduğu için modern öykü kavramını tam olarak kavrayamaması doğal karşılanabilir. Dolayısıyla bu koleksiyondaki öykülerini bir alt yapı olarak değerlendirebiliriz. Nitekim yazar, ikinci koleksiyonu *er-Raks alâ hâfeti'l-curh*'ta daha rahat kalem oynatan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak mecmuada bulunan on üç öyküden bazılarını eleştirmenlerin de ortak görüşü olarak öykü diye adlandırmak zordur. Mevcut öyküler mahalli unsurların hâkim olduğu çok kısa öykülerdir. Diğer yazıları ise daha çok hatıra türü yazılardır. Öykülerinde en çok dikkati çeken şey, Cemal Fâyiz'in kullandığı üslubun Batılı anlamda bir hikâyede kullanılan üslupla örtüşmüş ve hedeflediği noktayı mutlaka yakalamış olmasıdır. Öykülerin hemen hemen hepsinde petrolün keşfinden sonra ortaya çıkan sosyal olgular karşımıza çıkmaktadır. Ona göre petrolün, yani farklı bir medeniyetin

³⁵el-Yâserî, a.g.e., s.109-119.

³⁶<http://nouraalsaad.blogspot.com.tr/2010/11/blog-post.html>

³⁷Hakkında bazı değerlendirmeler için bk. Cemal Fâyiz, *er-Raks alâ hâfeti curh*, Doha 2102, s. 67-146.

gelişi bazı değerleri, adetleri, gelenekleri yok etmiştir. Daha doğrusu arka plana itmiştir.

“Sağlık kliniğinde hasta kuyruğu var. Üçte biri sandalyelerde oturuyor. Bazıları uzun süre beklemekten sıkıldığından orayı terk ediyor. Karşıdan da hastalar geliyor. Aralarında bastonuna abanmış bir yaşlı acıdan inliyor. Diğerleri gibi durmuş sırasını bekliyor. Elli yaşlarında birisi yerinden kalkıyor ve yaşlıya yerine oturması için işaret ediyor. Yaşlı ona teşekkür ediyor. Ancak o teklifini tekrar ediyor. İhtiyar bir kez daha ona teşekkür ediyor. Tam o sırada doktorun odasından bir hasta çıkıyor. Yirmili yaşlarda bir delikanlı da doktorun odasına girmeye hazırlanıyor. Elli yaşlarındaki adam, ihtiyarın girmesi için kendisinden izin istiyor. O kaşlarını çatarak “benim sıram” diye cevap veriyor.”³⁸

“Benim sıram” cümlesinden de anlaşılacağı gibi Katar toplumu zenginliği yakalıyor ama bazı değerleri de alıp mazinin derinliklerine gömüyor. Cemal Fâyiz’in *er-Rahîl ve'l-mîlâd* adlı koleksiyonu hem tema hem de şekil itibariyle takdir edilmeye değerdir. İnsan, koleksiyonun hikâyelerini okurken duygu ve düşünce deryasına dalıyor. Bu koleksiyonda, değişen Katar toplumunda geçmişe duyulan özlem ile Katar toplumuna ait geleneksel ve sosyal konular işlenmiştir. Yazarın ilk koleksiyonu ile son koleksiyonu incelendiğinde teknik açıdan varılan noktanın Katar öykücülüğü için son derece önemli bir aşama olduğu görülecektir. Meselâ *Ve mâ tebekkâ min şezâya'l-mehâr* adlı öyküde geçmişin hazzını yeniden tadıp ona duyulan derin özlemi yaşıyoruz:

“Şehrin deniz kenarı düzenlendikten sonra daha büyük tankerler geldi. Vinçler, sahilde bulunan ahşap gemileri batı tarafına doğru bir yere götürmek için kaldırmaya başladı. Islak bir akşam vakti, gemisi vinç tankerlerinin birine konulmak üzere zincirle bağlanmış havada asılı iken onu ilk defa denize doğru yürürken gördüm. Denizin içine girmesine rağmen onu duyuyordum. Vinçlerin seslerine, demir zincirlerin gıcirtısına, martuların ötüşlerine, geminin derinliklerinden gelen havanın ıslık sesine, denizin uğultusuna rağmen onun hüznü şarkısını bu sefer daha kısık bir şekilde duymaya devam ediyordum. Tankerlerin arka arkaya gittikleri batıya döndü. Tankerler, kıpkızıl güneş ışınlarının altında bir küçülüyor, bir kayboluyordu. Bir sivil uçak şehrin havaalanına gitmek üzere bazen bulutlara girip birkaç dakika görünmeden siyah dumanlar çıkararak başımın üzerinden yılanlar gibi kıvrılarak geçti.

³⁸Cemal Fâyiz, *er-Raks alâ hâfeti'l-curh*, Doha 2012, s. 1.

Yıllar geçti ve gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Ancak yağmur yağmamıştı. Yağmur duası yapıyorduk ama yağmur yağmıyordu. Asla yağmur yağmıyordu.

Bir kez daha ona baktım. Artık sadece başını görüyordum... ”³⁹

Öykünün tamamı okunduğunda herkes tarafından terkedilmiş, yapayalnız kalmış ve geçmişe özlem duyan bir karakterle karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Daha önce rızık kapısı olan eski gemisi artık hiç kimsenin ilgisini çekmiyordu. Memlekette petrolün keşfinden sonra her şey değişmiş, tüm eski gemiler uzak bir yere taşınıyordu.

Diğer taraftan Mısırlı Mustafa Lütfi el-Menfelûtî, Mahmûd Teymûr, Necip Mahfûz ve İhsân Abdülkuddûs’un Katar öyküsü üzerinde önemli bir etki bıraktığını burada ifade etmeliyiz. Katar’da öykünün kısa tarihi süreci incelenirse yazılan öykülerin daha çok romantizmle yoğrulduğu görülecektir. Son zamanlarda realizmin etkileri görülse de bu romantizm kadar etkili olamamıştır. Nûrâ Muhammed al-Sa’d’ın gelenekler dolayısıyla ıstırap çeken bir genç kızı anlattığı *el-Mer’etu’l-kunfuz* adlı öyküsü romantizmin; Külsüm Cebr’in yine genç bir kızın sorunlarını dile getirdiği *Milâd cedîd* adlı öyküsü de realizmin etkilerini taşır. Nûrâ Muhammed al-Sa’d, toplumun dikkatini Katar toplumunun kadına bakışı üzerinde toplamak ister. Katar toplumunun en önemli sosyal sorunlarından birisi evliliğdir. Bu konu pek çok yazarı meşgul etmiştir. Adı geçen yazarın *uyûn bilâ cufûn* adlı öyküsü evlilik sorununu gözler önüne sermektedir. Yazar, istediği biri ile evlenmek isteyen, ancak ailesi tarafından zorla başkasıyla evlendirilen bir genç kızın iç dünyasını mükemmel bir şekilde tasvir eder.

Burada Katar öyküsünden Hasan Raşîd’in *el-Mevtâ lâ yertâdüne’l-kubûr* adlı koleksiyonundan aynı addaki öyküsünü⁴⁰ örnek vermek istiyoruz. Öykü okunduğunda ilk bakışta Lübnanlı yazar Mîhâil Nuayme’nin *Müzekkirâtu’l-Arkaş* (Beyrut 1988) adlı romanının etkisi altında kaldığını gösteriyor. Öykünün kahramanı Sellûm, geçmişte her şeyi düşünen bir insandı ama şimdi ne geçmişi ile ne de geleceği ile ilgileniyor. Kimseyle konuşmadan, kimseyle dostluk kurmadan ve kimseyi rahatsız etmeden, eski bir kahvehanede sadece saatlerce oturup düşünüyor. Tıpkı, *Müzekkirâtu’l-Arkaş* adlı eserdeki kahramanın New-York’ta bir Arap kahvehanesinde yaptığı gibi... Sellûm için aile, çocuk ya da dost hiçbir şey ifade etmiyordu. Dünya onun için boş ve anlamsızdır artık. Akşamları, kendi sır dolu dünyasında herkese kapalı

³⁹Cemal Fâyiz, *er-Rahîl ve’l-mîlâd*, Doha 2012, s. 7-8.

⁴⁰Tâhâ Vâdî, *el-Kıssatu dîvânu’l-Arab*, Kahire 2001, s. 506-511.

dünyasıyla baş başa kalıyordu. Tıpkı, yukarıda adı geçen Arkaş gibi. Sellûm'un kopuk bir ilişki içinde olduğu kız kardeşinden başka kimsesi yoktu. Fakat durmadan geçmişindeki dalgaları, fırtınaları ve denizdeki dostlarını düşünüyor Sellûm. Ancak bu düşünceler arasında bocalıyor. Daha önce gülen biri olan Sellûm, artık gülmüyor. Şimdi onun hayatı, ev ve kahvehane, yani iki kelimeden ibaret. Sessizliğin sembolü karanlık ve geceye âşık olan Sellûm, artık bir gece bekçisidir. Sellûm'un geçmişini öykünün sonlarına doğru anlayabiliyoruz. Sellûm, denizde ayağını kaybediyor. Ondan sonra da sadece karnını doyuracak bir ekmekten başka bir şey istemiyor. Onun anlamlı gülüşünü kahvehanede oturanlar deliliğine bağlıyor. Tek dostu sessizlik olan Sellûm, zaman zaman kahvehane sahibiyile az da olsa sohbet ediyor. Öykünün sonuna doğru Sellûm'un Emîne adında birini sevdiği anlaşılıyor. Yine öykünün sonunda Sellûm, yolda bir arkadaşıyla karşılaşılıyor. Sellûm'un acıklı durumunu gören arkadaşı ona para veriyor, Sellûm ise kendisine verilen paraları arkadaşının yüzüne atıyor. Çünkü Sellûm'un sevgiye ihtiyacı vardı. Öyküye geçmiş zaman duygusu oldukça hâkimdir. Öykü kahramanı hep sessiz kalıyor, ancak aradan çok zaman geçse de geçmişinde denizdeki yaşamını hatıralarının arasından eksik etmiyor. Bize göre yazarın mesajı şu ifadelerde yatıyor:

“Bir keresinde lüks bir arabada arkadaşlarından birini gördü ve ona doğru gitti. Ondan, kendisine sarılmasından, kendisini öpmesinden ve çocukluk günlerini kendisi ile hatırlamasından başka bir şey istemiyordu. Uzaktan ‘Ebû Mahmûd! EbûMahmûd!’ diye bağırdı. Fakat yankıdan başka bir şey duyulmadı. Sonunda Ebû Mahmûd onu gördü ve elini cebine attı, sonra da cüzdanını çıkardı. Sellûm’un şu an tüm hatırladığı; parayı Ebû Mahmûd’un yüzüne atıp hiçbir tarafa bakmadan çekip gittiği idi. Sellûm ne para ne de sadaka istiyordu. O da insan gibi yaşıyor ve kıt kanaat geçiniyordu. Başka bir şey istemiyordu. Uzun zamana yayılmış ilişkileri arıyordu... Ebû Mahmûd’un ‘Sen hala yaşıyor musun?’ ifadesi hala kulaklarında çınlıyordu! Evet, yaşıyordu. Ama hayatı ölüme ve yok olmaya daha yakındı... Gerçekten, ölümler mezara gitmek istemiyor mu...?”⁴¹

Yazar, bu öyküsünde gördüğünü mükemmel bir şekilde anlatıyor ve insanı tümüyle kucaklayan sevgi ve ilgi üzerinde duruyor.

Bu arada Katar'ın genç öykücülerinden Muhsin Fehd el-Hâcîrî (d.1973) *el-Belâğ* (1996), *Benâtu İblîs* (1997) ve *Harâm aleyk* (Doha 1998) adlı üç koleksiyonu ile bu alana katılmıştır. “Çoğu kez yazdığım hikâyelerin içinde

⁴¹Vâdî, a.g.e., s. 510-511.

yaşıyorum. Bunun içinde hikâyelerim benim bir parçamdır. Harâm aleyk adlı koleksiyonum tam da beni anlatıyor. Dolayısıyla ben onun bir parçasıyım. Beni tam olarak okumayan beni parçalı hiç okumaz.” diyen yazarın⁴² seçtiği temalar ve üslubu incelendiğinde romantizmin etkisinde olduğu görülecektir.

*Fi zillike ekûn imrae, Emût fik*⁴³ (Haram aleyk, s. 29-34), *Ayb yâ bint*⁴⁴ ve *İmrae lâ tebkî*⁴⁵ gibi hikâyeleri incelendiğinde yazarın hayalini kurduğu dünyayı görebiliyoruz. Doğrusu bu hikâyeler dikkatle incelendiğinde içeriklerinin, her ne kadar maddi açıdan zengin bir toplum olsa da düşünce ve kültürel açıdan oldukça geri kalmış bir toplumun feryatları olduğu görülecektir. Bilineceği üzere Arap toplumu ve özellikle de Körfez ülkelerinde yaşayan halk her ne kadar maddi açıdan dünyanın pek çok ülkesinin çok önünde olsa da düşünme melekesi bakımından bir o kadar geri yaşamaktadır. Bu durum herhalde görünürde son derece refah bir yaşam süren körfez kadınının kültürel açıdan taşıdığı diplomanın dışında kültürel olarak oldukça alt sıralarda olmasından kaynaklanmaktadır.⁴⁶

Katar’ın diğer öykü yazarları arasında şu isimler de bulunmaktadır:⁴⁷ Ahmed Abdümelik (d.1951), Emine el-Ammâdî; *el-Bed’u min cedîd ve Vucûh half eşri’ati’-zemen* adlı eserleriyle Hıssa Yûsuf el-Avadî, *Ene’l-yâsemînetu’l-beydâ’* (2002), *el-Hayl ve fezzâtü’l-benefsec* (2009) adlı koleksiyonlarıyla Dellâl Halîfe, Zafir Muhammed el-Hermesî el-Hâcirî (d.1976), üç öykü koleksiyonu kaleme alan Mâcid Cevher el-Câsim, Muhammed Abdülaziz el-Câsim, Mehâ el-Hindâvî, *Dehâlîz ve Ve yesdeu mâu’n-nehr* adlı koleksiyonlarıyla Nâsır Ahmed el-Hilâbî, Nâsır Abdullah el-Mâlikî (d.1966), *el-Mekhale, Ünsâ ve Ebâtîl* adlı eserleriyle Hüdâ Muhammed Abdüllatif en-Nuaymî; *Nisâ’ lâ ya’rifne’l-bükâ* (2000), *Eşyâ hâssa cidden* (202) adlı eserleriyle Emine el-Ammâdî.

Bunlardan Hıssa Yûsuf el-Avadî’nin özellikle çocuk hikâyeleri dalında pek çok kitabı bulunmaktadır. Mâcid Cevher el-Câsim bu alanda üç eser kaleme almıştır. Adı geçenlerden Ahmed Abdümelik bu alana *el-Ğurfê* 405 (Riyad 1997) ve *Evrâk nisâiyye* (Doha 2001) adlı iki eserle katılmıştır. Özellikle *el-Ğurfê* adlı koleksiyonunda öykü üslubunu yakaladığı, tasvire ağırlık verdiği ve

⁴²Muhsin Fehd el-Hâcirî, **Harâm aleyk**, Doha 1998.

⁴³el-Hâcirî, **a.g.e.**, s. 29-34.

⁴⁴**a.e.**, s. 45-52.

⁴⁵**a.e.**, s. 63-68.

⁴⁶**a.e.**, s. 15-20.

⁴⁷Muhammed Hasan el-Küvârî, **Delîlu’l-muellifine’l-Katariyyîn**, Doha 2012, s. 306-307.

diyalogu tercih ettiği görülmektedir. Bu koleksiyonda da çiftler arası evlilik hayatlarını ele alan yazar, bu ilişkileri ele alırken realizmi ustaca kullandığı dikkati çekmektedir.⁴⁸ Yine koleksiyonlarında toplumsal sorunlar ve insan temasıyla ön plana çıkan Ahmed Abdülmelik, aynı zamanda gelenek ve göreneklerin çözümler önünde nasıl engel çıkardıklarını ortaya koymuştur.

Bütün bu bilgilerin ışığında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Muhammed Abdurrahim Kâfûd'un da ifade ettiği gibi⁴⁹ bir edebi tür doğduğu ve yayıldığı yerlerin çevresel özelliklerinden etkilenir ve onları özümser.

Katar'da öykü, içinde geliştiği çevre dolayısıyla da daha çok romantizmin etkisinde kalmıştır. Realizm ancak son zamanlarda kendisini hissettirmiştir. Romantizmin uzun yıllar öyküye hâkim olmasının arkasında asıl neden Katarlı öykücülerin kendilerine örnek aldıkları ve de etkilendikleri Mısırlı Mustafa Lütfi el-Menfelûtî, Muhammed Abdülhalim Abdullah, Mahmud Teymur, Necip Mahfuz ve İhsan Abdülkuddûs'un öykülerinde romantizmin hâkim olmasıdır.

Başlangıçta romantizm ile realizm arasında mekik dokuyan Katar öykücülüğünün bugün istenilen düzeyde olmadığını, ayrıca Körfez ülkeleri arasına hikâyelerde kullanılan tema bakımından Katar'ın en cesur kadın öykücülere sahip olduğunu burada belirtmeliyiz.

⁴⁸<http://nouraalsaad.blogspot.com.tr/2010/11/blog-post.htm>

⁴⁹Kâfûd, *a.g.e.*, s. 101.

SUMMARY**RISE AND IMPROVEMENT OF SHORT STORY IN QATAR****Hüseyin YAZICI***

At the beginning of modern term in Arabian Gulf, it is known that the prose is developed by religious texts and letters which is written between Qatari administrators and Ottoman Empire and English directors.

In Qatar, the modern story had begun by imitating Egyptian story. So it is not found original stories except for imitated ones. After 1949 when the petroleum had found in land of Qatar, most of literary foundation followed literary activities in Qatar, literary studies had accelerated thanks to these activities.

Regular drill in this country had begun in 1951. A group of students had been sent to abroad for education in 1959, Abdullah Hossein Nemat pressed first Qatari magazine “al-‘Urûbah” in 1969 and magazines of “ad-Dawha” and “al-‘Ahd” had been published after this date. In these magazines some stories had appeared.

“*Humes-se ‘âdetu’z-zevciyye*” and “*es-Sâ‘e ve’n-nahle*” by Khalil İbrahim al-Fazî, “*Yetîm*” and “*liss fi’z-zalâm*” by Isâ Mansour are between first stories which was published in Qatar.

In magazine of “*el-Meş‘el*” lots of translated stories were published. In this stories, didactic tone is dominated.

“Bintu’l-Halîc” by Yousef Nemat is accepted first story book in Qatar.

At the beginning of 1970’s, many trial stories had appeared in newspapers. In these stories, it is explained people’s interests to sea, transitional period and modern period. But the stories in this term are not written in modern story technics, they seems as articles.

In the mid 1970’s, some women writers had started to write short stories as Ghulsum Jabr, Omm Aktham, Noura al-Sa’d, Hissa al-Jabeer and Mayeesah al-Kholayfi.

Two important issues are remarked at the term of rising modern Qatari story: The first is “increasing in number of women” and the second one is “themes of apprehension, rebellion and achievement motive in stories of women”. Qatari authors mostly prefer to write about independence of woman as a topic in their stories.

One of the most important author in Qatar is Hasan Abdullah Rashid. He avoided to give advices in his stories and tried to represented real life in them. He was not interested in writing about the term when he lived but he preferred to write about problems and adverse changes in the society after discovery of petroleum.

Some other prominent names in modern Qatar story: Mohseen Fahd al-Hajiri, Ahmad Abdulmalik, Amine al-Ammadi, Hıssa Yousef Awadi, Dallal Khalefah, Zafer Mohammad al-Harmasi, Majed Gavhar al-Jasim, Mohammad Abdulaziz al-Jasim, Maha al-Hendavi, Naser Abdullah al-Maleki, Hoda Mohammad Abdullatef an-Noaymi and etc.

KAYNAKÇA

- Bâsim Abbûd el-Yâserî, **Tecelliyâtu'l-kass**, Doha-Katar, 2006.
- Büşra Nâsır, **Anâkibu'r-rûh**, Doha-Katar, 2013.
- Cemal Fâyiz, **er-Raks alâ hâfeti curh**, Doha-Katar, 2012.
- **er-Rahîl ve'l-mîlâd**, Doha-Katar, 2012.
- Ebû Reşîd Bû Şu'ayr, **Edebu'l-halîci'l-arabıyyi'l-hadîs ve'l-muâsır-mine't-taklîd ile'l-cedîd**, Dubai, 2011.
- Halîl İbrahim el-Fezî', **es-Sâ'e ve'n-nahle**, Doha, 1977.
- Hasan Abdullah Reşîd, **el-Mevtâ lâ yertâdûne'l-kubûr**, Doha, 1996.
- Külsüm Cebr, **Ente ve ğâbetu's-samt ve't-tereddüd**, 1978.
- Muhammed Abdülkerim Abdülbâkî, **el-Kıssatu'l-kasîra fî Katar**, Kahire, t.y.
- Muhammed Hasan el-Küvârî, **Delîlu'l-muellifîne'l-Katariyyîn**, Doha-Katar, 2012.

- Muhammed Kâfûd, **el-Edebu'l-Katariyyu'l-hadîs**, y.y.1989.
..... **en-Nakdu'l-edebiyu'l-hadîs fi'l-Halîci'l-arabî**,
Katar, 1982.
- Muhsin Fehd el-Hâcirî, *Benâtu İblîs*, Doha-Katar, 1997.
..... **Haram aleyk**, Doha-Katar, 1998.
- Tâhâ Vâdî, **el-Kissatu dîvânu'l-Arab**, Kahire, 2001.
- Yûsuf Nimet, *Bintu'l-Halîc*, 1962.
.....*Likâ fi Beyrut*, Beyrut 1970.
.....*el-Veledü'l-hâyit*, Doha 1971.
- <http://nouraalsaad.blogspot.com.tr/2010/11/blog-post.html>